

Příspěvky k textové kritice lidových písní.

Podává Fr. Bartoš.

1. Lidové písně dědily se ústním podáním s pokolení na pokolení. Tím se stávalo, že nebyla pokaždé každá píseň věrně reprodukována, nýbrž často znovu produkována a dle většího neb menšího nadání pěvců buď zlepšena neb i zhoršena. Odtud tolik různých variantů neboli různých čtení týchž písní v našich sbírkách.

Majíce mezi takovými varianty volný výběr, vybereme si zajisté text nejlepší. Srovnajme na příklad několikero takových různých čtení, odůvodňující svůj výbor textu lepšího.

I.

1. Šafáři,
mlynáři!
z vašeho dvora
krásná osoba
vychází.
2. Jeníčku,
bratříčku!
Nabí flintičku,
postřel Aničku
na hrázi!
3. Nechám ji,
neznám ji:
ona mně koupí
na pěkné šaty
hedbávi.

II.

1. Šafáři,
mynáři!
z vašeho mlýnka
švarná děvčinka
vychází.
2. A já jí —
neznám jí —
přece jí koupím
zelený šátek
z hedbávi.
3. A já zas
zlatý pás,
stříbrné přasky
zlaté řetázky
na sobáš

(Bart. II. str. 135.)

4. Já jí zas
zlatý pás,
stříbrny přasky,
zlaty podvazky:
Tu máš, Aničko,
zlatá perličko,
lásku zas.

(Erb. str. 136.)

V české písni zaráží divné vyzvání Jenička, aby pro nic a za nic postřelil Aničku. Jeniček se toho zdráhá, jen z té příčiny, že prý nezná „krásné osoby“, která ze mlýna vychází. Ale přes tento nedostatek známosti od ní přece očekává, že mu koupí na pěkné šaty (ženské?) hedbáví. A ve 4. sloze už tu neznámou osobu zná, nazývá ji Aničkou, zlatou perličkou. — V moravské písni vše plyne hladce. Ze mlýna vychází švarná dívka. Padne do oka dvěma šohajům. Jeden, ač jí nezná, hodlá si získati její náklonnost hedbávným šátkem. Druhý zná ji dobře, je to jeho milá; proto pomýšlí hned na dary svatební.

I.

1. Pře můj milý malerečku,
zač já tebe prosím!
Vymaluj mně ten obrázek,
který já v srdci nosím!
2. Vymaluj mně svatý Anno
a svatého Jána,
aby mně dal na památku
švárného galána.

(Suš. str. 299.)

II.

1. Šla děvečka do haječka
do zeleného,
potkala tam malerečka
černoookého.
2. Malerečku černoooky,
pěkně tě prosím,
vymaluj mi obrazeček,
co v srdci nosím.

3. Nermaluj mi, malerečku,
svatého Jána,
vymaluj mi, malerečku,
meho galána.

(Bart. II. str. 78.)

Netřeba tuším dlouhého srovnávání, abychom druhé písni dali přednost před první. Tím obrázkem, který dívka v srdci nosí, není jistotně míněn ani sv. Jan ani sv. Anna, nýbrž její milý, kterého si v druhé písni přeje vymalovaného, chtějíc jeho obrázek raději mít než obrázek svatý. Povážíme-li, v jaké úctě chová náš lid obrázky svatých, můžeme z tohoto přání dívčina posouditi velikost a vroucnost její lásky.

I.

1. Ej duby, duby, zelené duby,
zelená dubina!
Píše mi milý lísteček malý
hore od Budína.

2. A já mu písem, že ho ja nechcem,
že robiti nevie;
len po rýnočku piť borovičku,
tomu on rozumie.

(Suš. I. č. 44.)

II.

1. Aj duby, duby, zelené duby,
zelená dubina!
Píše mi milý, můj roztomilý,
psaníčko z Budína.

2. Píše mi, píše, že už mia nechce,
že mia nemiluje,
že už má inší svú najmilejší
v Uherskej kraině.

(Bart. I. č. 25.)

V slovenské písni propověděno prostě, bez zvláštního vzrušení myslí, praktické rozhodnutí dívky, že nechce již svého milého, poznavši jeho marnotratnost; v moravské projadruje se srdečná, tesklivá žalost dívčina nad nevěrností a tvrdostí milencovou, jí nezaviněnou.

I.

1. Jede forman dolinú,
zbůjník za ním bočinú.
2. Stůj, formane, nenáhlaj,
vrané koně vypřahaj!
3. Dy jsi ty tak velký pán,
vypřahaj si koně sám.
4. Dyby bylo na poli,
nebyl bych ti po vůli.
5. Ale že je při horách,
při zbojnických komorách,
6. Tu byste mia zabili,
do chrastiny vhodili.

(Suš. str. 105.)

II.

1. Jede forman dolinú,
zbóník za ním březinú.
2. Stoj, formánku, nehýbaj,
vrané koně vypřihaj.
3. A dyž ty si taký pán,
vypřihaj si koně sám.
4. Vypřihaj sedlového,
je to kůň bratra tvého.
5. Dybys nebyl bratr můj,
pozbyl bys tu život svůj.
6. Ale že si z rodiny,
vyvedu ťa z březiny.

(Bart. I. str. 34.)

Zbojník zaskočí vozku v lese a olupuje ho o koně. V první písni vozka neodvažuje se brániti, věda, že tu v horách je zbojníků více. Příběh všední: zbojník loupí, a bezbranný přepadený dává se oloupiti. — V písni druhé přepadený je vlastní bratr zbojníkův. Tím báseň nabývá větší dramatickosti a překvapujícího zakončení.

„Dorna vražednice“ (Erb. str. 547) má ve sbírce Sušilově čtyři varianty („Dětobijkyně“ str. 155). Téhož obsahu ballada čte se také v mé sbírce (II. č. 13) a je ze všech daleko nejlepší. Proč? vysvitne z rozboru podaného tam na str. XIII. a n.

Píseň „Milá v hrobě“ (Suš. č. 96) má pět variantů, z nichž čtvrtý, nejkratší, je nejlepší.

Tak i známá píseň o dceři pastýřově, kterou „mladý pán“ z okna svého hradu zahlédl na panském poli trávu žítí a pro její krásu láskou k ní zahořev za ženu ji pojal, čte se u Sušila (č. 188) ve čtyřech variantech. I tu „čtení kratší“ (druhý variant) je nejlepší. Jenom 2. verš 2. slohy:

Pán sa na ňu z okna dívá,
on si na ňu rukú kývá

vzali bychom ze čtení prvního: Pro její krásu omdlívá. Oním zajisté veršem báseň nabývá rázu zcela jiného, méně „idyllického“.

Slovenská píseň „Jano, Jano, čos porobil?“ (S. II. č. 184) obsahuje pouhý nejasný zlomek velkolepé ballady moravské „Stojí Jano při potoce“ (Bart. II. č. 1), „Ej vlha, vlha, pestrý vták“ (S. II. č. 381) jedinou slohu srdečné písně moravské „Žaloval si pták ptákovi“ (Bart. II. č. 561). Podobných nejasných zlomků známých písní nalézáme ve „Slov. Spevech“ několik, na př. „Čo má milá, čo mi vinšuješ?“ (II. č. 243) = „Syneček do vojny jede“ (Suš. str. 114), „V tom kláštore biela hlava“ (II. č. 276), čtyřveršový nesmyslný zlomek sestry travičky, „Dau si milý košielku prať“ = Byla jedna sirá vdova“ (Bart. II. č. 35). I vyvolíme si zajisté raději krásný celek než bezvýznamné zlomky.

Známa píseň „Kačena divoká letěla z vysoka“ má u Erbena (str. 445) 4 slohy, jimiž se v krásný celek zaokrouhluje. Slovenská téhož obsahu (S. II. č. 189) má jenom dvě první slohy; je tedy neúplná, kdežto moravská (Suš. str. 530) má jich devět, z nichž 4., 6., 8., 9. jsou nemístnou interpolací. Český variant bude nám tedy uznati za nejlepší.

2. Žádaje Sušila za příspěvky moravské pro svou sbírku „Národních písní slovanských“, Čelakovský píše mu ze dne 21. října 1828: „Některou částku ve Vaší sbírce obsažených písní již též z Moravy mám, ač s některým variantem; tím by se též lepší čtení ledakde upravití dalo“. A skutečně, po této stránce důležitost variantů jest nemalá, leckterou píseň lze jimi podstatně zdokonaliti a dodati jí mnohem větší ceny básnické.

Duše a Panna Maria (Suš. str. 27).

Za hříšnou duši přimlouvá se Panna Maria, by byla vpuštěna do nebe. Duše se vyznává, že „svátků nesvětila ani pátků nepostila, almužny jen troník dala“. I končí se: „Ten troníček malý peníz, ten ti do nebe spomůž“. — Poněvadž všech předchozích 19 sloh je rýmováno, očekávali bychom i zde rýmu. Ten máme ve variantu: „Tento jeden marný peníz, ten mne do království donís“. Snad se píseň dostala z oblasti nářečí lašského až k Brnu, kdež neobyčejný tvar „donís“ proměněn porušením rýmu. Lépe se tedy píseň končí druhým variantem Sušilovým: „Jenom jeden halír dala, ten jí do nebe spomáhá“ (slova Kristova), nebo Erbenovým (str. 565): „Grešlička almužna malá do ráje tobě spomohla .

Utonulý (Suš. str. 86).

Janošek se utopil brodě koně. Když ho z vody vytahovali:

Ponajprv zatáhli,
klobouček vytáhli;
podruhej zatáhli,
širáček vytáhli;
po třetí zatáhli,
Janoška vytáhli.

Širáček je totéž co klobouček, a dvou klobouků Janošek přece na hlavě neměl. Proto lepší je variant: „Ponajprv zatáhli, tatárek vytáhli, t. j. bič, jímž Janošek koně poháněl.

Nevěsta bezděčná (Suš. str. 149).

Ženich vraždí svou „bezděčnou“ nevěstu:

Za klobouček sáhnul,
ostrý meč vytáhnul,
svoji nejmilejší
do srdečka bodnul.

Za kloboučkem nosívají šohaji péro, nikoli však meč, který by se tam nikterak nesměstnal. Proto lepší je čtení z rukopisné sbírky, pozůstalé po známém vlastenci D. Slobodovi:

Dyž bylo na ráně o jedne hodině,
nic milý nemeškal,
hned šablu s klínka vzal
a milej hlavu stal.

Sestra travička (Suš. str. 168).

Bratr se táže:

A co sú to za rybičky?
Dyť nemá žádná hlavičky!

Načež sestra odpovídá:

Hlavičky sem urúbala,
pod okénko zakopala.

Slovy těmi byla by sestra vzbudila podezření bratrovo:
Proč zakopávají hlavy rybí? Zpěvák interpolator měl na mysli „jedovaté hady“. Lepší je variant:

Hlavičky sem zutínala,
sama sem jich posnídala.

A dá mek. (Suš. str. 181.)

Smrtelně raněný hejtman zbojnický káže se pochovati:

Na tych křížných cestách
hrob mně vykopajte,
do něho mia dajte.

Variant 2. přidává k tomuto zbojnickému pohřbu důležitý,
vysoce poetický moment.

Na tech křížných cestách
hrob mně vykopajte,
z mej ostrej šablenky
kříž mi udělajte.

Tato sloha čtyrveršová mimo to lépe se druží k ostatním
dvouveršovým, než ona tříveršová.

Ve svatební písni (Suš. str. 461) nevěsta jedouc na zdavky
přeje si:

Něvezcé mně přes ten les,
budžé na mně šekač každý pes.
Vezcé mně přes hajiček,
kaj zpívá ptaček slaviček.

V lese není psů, a vedla-li by jím cesta do kostela, nebylo
by lze vyhnouti se mu a jeti hájíčkem. Jediné správným je tu
čtení druhé: „Něvezcé mně přes tu ves“ (sousední). Tam jsou
psi svatebčanů neznající a proto štekající, a tu snadno objeti
hájíčkem.

Povole (Suš. str. 501).

Sirotka služebná vzpomíná bolestně těch časů, dokud jí ještě
dobrá matička žila:

Dyž sem u maměnky byla,
dycky sem se dobře měla;
těžko mi dělat nedali,
po svadbách mne vodívali.

To by nebylo chválou ani matčinou ani dečinou. Matka
byla by špatnou vychovatelkou, vedouc dceru k rozmarilosti
a lenivosti. Osirelá dcera si toliko stěžuje, že v domě své ma-
tičky nepracovávala tak těžko jako nyní na tvrdé službě. Lepší
je tedy variant: o službách mně povídali. Jak tvrdá je služba,
věděla jsem jen od slyšení: „Až já z toho světa zendu, naděláš
se ledakomu“.

Ptáček v zimě (Suš. str. 519).

1. Bude zima, bude mráz, kam sa, ptáčku, kam skováš?	2. Bude zima, bude mráz, kam sa skovám neboráz?
Já sa skovám pód mezu. až přestane, vylezu.	Pojedu já do Říma, neuškodí mně zima.

Dva samostatné popěvky. Variant b) pěkně se druží
k první sloze, vyjadřuje srdečný poměr mezi ptáčkem a člo-
věkem:

Skovám se já do kříba,
strčím hlavu pod křídla.
Až přestane, vyletím,
širý svět rozveselím.
Půjde milá na trávu,
zazpívám jí nad hlavú.

V písni:

Žaloval si vrah vrahovi
krahulíček jestrábovi (Suš. str. 69s)

za slova jiných textů: „pták ptákovi“ nebo „brat bratovi“ zaměnil
zpěvák, jemuž „krahulíček a jestráb“ byli škodlivými dravci.

3. Dle svědectví Erbenova (Proston. Č. Písně, str. 215)
přibásnil lidový pěvec ke dvěma slohám známé písně Vacka
Kamenického „U panského dvora můj Vitoušek vorá“ tuto třetí:

Já už mám jiného
hocha upřímného,
ten je mi nad tě dražší:
víc na mne nevolej,
hluboko zavorej
na věky lásku naši.

Znamenity tento příspěvek svou plastickou konkrétností byl by ke cti i většímu básníku, než byl Vacek Kamenický. A tak rozšiřoval lid často i své vlastní písně o slohu, o dvě i více jich. Příležitost k tomu naskytovala se zvláště ve společnosti zpěvákův o svatbách, na přástvách atd., když píseň svým nápěvem se líbila a příliš krátkou se zdála, nebo když děj vynikal úsečnou stručností nebo se nekončil po chuti zpěvákově.

Není pochybnosti, že takovým příspěvkem leckterá píseň ve svůj prospěch byla rozšířena i jinak zdokonalena. Často však takové příspěvky jeví se na první pohled jako příležitostné improvisace, s původním zněním písně organicky nesouvislé, ba jej často znetvořující. Mnohá píseň zaleskne se teprve ve své původní kráse, když ji z takové pozdější interpolace očistíme.

N a v r á t i l e c (Suš. str. 114).

1. Synáček do vojny jede
a své milé přikazuje:	[13. Zkazuju toli hubiček,
co je na nebi hvězdiček.
2. Za sedum let zas přijedu,
zlatý prsten ti dovezu.	14. A toli dobrých noclehů,
co je na světě kostelů.]
3. Sedum let se nevdávala,
pořád na něho čekala.	15. Zkazuju mu toli dítek,
co je v tom hájíčku kvítek.
4. Když už sedmý rok dochází,
panna na trávu vychází.	16. Zatočil se a zasmál se,
zlatý prsten zasvítit se.
5. Potkal tě ju v poli jonák,
toho regimentu voják.	17. To je prsten z mého prstu,
ten sem mu dala na cestu.
6. Taky-li se, má rozmilá,
budeš vdávat jako jiná?	18. Kostelíček v černém lese:
Pod, má milá, sezdáme se.
7. A já se vdávat nebudu,
na milého čekat budu.	19. Pojal on ju za ručičku
a ved' ju ke kostelíčku.
8. Tvůj milý se už oženil,
já sem na jeho svadbě byl.	20. Od kostýlka před faráře,
co ty ruce štolou váže.
9. Co mu zkážeš, Anduličko,
červená, bílá růžičko?	[21. Dyž je začal svázovati,
ona počala plakati.
10. Zkazuju mu toli zdraví,
co je v tomto háju trávy.	22. Co pak plačeš, moja milá,
má Andulko roztomilá?
11. Zkazuju mu toli štěstí,
co je v tomto háju listí.	23. A jak já nemám plakati,
neví o tom otec, máti!
12. Co mu zkážeš ještě více,
krásná, sivá holubice?	24. Ani moje tovaryšky,
co chtěly být za družičky.]

Píseň naše je z nejlíbeznějších milostných idylek, které kdy sbázněny byly. Vděčné a nanejvýš básnické látce o věrné lásce dívčině po sedm let osvědčené, a když se mní býti u cíle své touhy a nezlomné věrnosti, tak trpce zkoušené, ale na této zkoušce ryzím zlatem shledané, dostalo se tu mistrovského spracování. Ale toto mistrovství nejeví se stejně ve všech částech písně, jak je ve sbírce Sušilové zaznamenána. Předně bychom z toho vzkazování dívčina jakožto pozdější interpolaci vymýtili sl. 13. a 14. Dívčiny hubičky byly by nyní už neoprávněny, psychologicky nemožné a proto nepoetické, a vzkazování ve sl. 14 obsažené nesrovnává se jaksi s něžnou a nevinnou povahou dívčinou. Ponecháme-li zbývající tři pěkně stupňované vzkazy, máme tu obyčejné i v písních lidových „do třetice všeho dobrého“, co dívka svému milému vzkazuje, na sebe nemyslic. A pak, co též nemálo padá na váhu, krásné obrazy toho trojího přání vzaty jsou všechny v lahodné souměrnosti od hájíčka, v němž je dívka na trávě: tráva, listí, kvítka.

Od slohy 20. je text jednak porušen jednak nemístně rozšířen. Místo „od kostýlka“ očekávali bychom spíše „do kostýlka“, neboť jen v kostele mohl je kněz sezdávati. Slohy 21.—24. ruší zbytečně harmonické zakončení celé ballady a jsou jistě pozdější interpolací. Nejpěkněji by se naše píseň zakončila, kdyby se místo sloh 19. a 20. přibrála poslední sloha českého variantu (Erb. str. 552):

19 Pan farář nám ruce sváže,
žádný nás už nerozváže.

Slohy pak 21.—24. jakožto nemístný přídavek nejlépe zcela vynechati.

U t o n u l á

má ve sbírce Sušilové (č. 91) 21 sloh se 13 slohami variantů a k tomu ještě dvoje čtení jiné.

Křížkovský ve svém známém sboru vypustiv všechny zbytečné rozvláčnosti ponechal toliko 8 sloh, jež se pojí v zaokrouhlený celek dokonale a krásné ballady.

Ž á r l i v e c (Suš. str. 321).

Poetický rozbor úchvatné této ballady podal jsem v „Hlídce literární“ r. 1888. Tam jsem i odůvodnil přednost variantu před

ětením původním. Zde ještě podotýkám, že sloha 7. „Ani mi neumřeš, ani neokřeješ, ani mi nepovíš, jak dlouho živ budeš“ zdá mi se býti pozdější interpolací. Předně uvozuje se jí v něžně oddanou a trpělivou povahu dívčinu ton disharmonický, a pak jsou v ní neobyčejné v písních moravských nesprávnosti mluvnické. Místo sloves končících očekávali bychom zajisté slovesa trvací: „Ani neumíráš, ani neokříváš ani mi neříkáš“. Srovn. Suš. str. 467:

Hlavičko, hlavo má,
co mia tolej bolíš?
Ani neodpadáš,
ani sa nehojíš.

O t á z k y (Suš. str. 217).

1. Co to máš, děvečko,
co to máš za krásu?
Dyž na tě pohlednu,
celé se zatrasu.	3. Co to máš, děvečko,
co to máš za ruce?
Dyž za tebě přindu,
domů se mně nechce.
2. Co to máš, děvečko,
co to máš za líce?
Dyž na tě pohlednu,
zabolí mě srdce.	[4. Co to máš, děvečko,
co to máš za pasem?
Červené šáteček
vyšíté harasem.
5. Co to máš, děvečko,
co to máš za hadry?
Dvě červený jabka,
aby mně nezvadly.]	

Prvními třemi otázkami znázorňuje se živě dívčí krása svým mohutným účinkem na šohaje; otázky 4. a 5. liší se od oněch již svými nejapnými odpověďmi a projevují toliko nemístnou všetečnost.

Chození o tužbě (Suš. č. 284).

1. Ja chodiša, chodiša
po zelenej lúce;
nosiša, nosiša
fialenku v ruce.	[3. Chodiša po hájku,
zbírala fialku:
o jak je mně teskno
po tobě, šohajku!
2. Fialenko modrá,
nerozkvétaj z rána!
Mám na vojné galána,
komu bych ta daša?	4. Chodiša po skačce,
zbírala láskavce:
nemožu zapomět
na kurovské chlapce!]

Sloha 3. opakuje zbytečně a mdlé touž myšlenku, sl. 4. ruší jednotnou náladu něžného citu. Tam tesklivá touha po

milém, zde živá vzpomínka na chlapce, s nimiž se snad dívka o muzikách bavívala.

H o l u b i č k a (Suš. č. 299)

dobře se končí 4. slohou:

Nalicám na tě žitné klas,
dostanu tebe brzo zas.

K tomu svatebčané přimprovisovali ještě tři slohy, připínající je ke slovům „dostanu tebe“. Tak i u Erbena (str. 322) přidáno 5 zbytečných sloh, připínajících se slovy „poliknu na tě“.

V í d á n í (Suš. č. 525).

1. U susedů na kopečku,
je tam hezké děvče,
ona sa mně tuze líbí,
edem že mia nechce.	3. Po druhěj sem ho zas viděl,
keď kvítí zbíralo,
ptal sem já ho o voničku,
šak mně jí nedalo.
2. Ponajprvé sem ho viděl,
keď slunečko zašlo,
ach, můj Bože, to je děvče,
až sa srdce třásl.	4. Po třetí sem ho zas viděl
v kostele klečeti,
nemohel sem já sa modlit,
edem naň hleděti.
[5. Po čtvrtěj sem zas ho viděl
v zahradě sa modlit:
nemodli sa, má panenka,
nebudu k vám chodit.]	

Po třikráte mladík, co spatřil sličnou dívku, zahorel k ní láskou, již ona opětovati nechce; spatřiv ji pak po čtvrté modliti se, domýšlí se, že se domodlivá jeho lásky a odmítá ji. Sloha 5. ruší jednotnou náladu písně a jest později přidělána.

Pohodlnou pomůckou rozšiřovati druhdy do nekonečna původní píseň bývá oblíbená figura slovanského básnictví prstonárodního, tak řečená pallilogie čili epanastrofa, t. j. opakování týchž slov na konci věty jedné a na začátku věty druhé. Tak známá píseň „Červená růžičko, co se nerozvíjíš“ (Erb. str. 124) dobře a pěkně se končí slohou čtvrtou:

„já jsem ti dávala upřímné hubičky“.

Pozdější pěvci rozšířili krásnou tuto píseň epanastrofou o čtyři nepěkné slohy, jimiž se docela ruší jednotná nálada původní písně:

Upřímné hubičky,
falešná tvá láska:
nebudu ti věřit,
až bude ohláška atd.

Podobné epanastrofické přílepky obsahu mdlého a rušivého jsou na př. Erb. str. 297 „Jetelička s rosou“, Suš. č. 222 „Sivé oči, sivé“, Sp. I. č. 132 „Tá hodbavná šnúročka“, Sp. I. č. 403 „Keď ja umrem“ a j.

Jiná oblíbená figura slovanské poesie prostonárodní jest antithesa, kterou se opravuje předchozí klamný názor nebo mylný soud. I ta slouží našim interpolatorům za pohodlnou pomůcku. Interpolace takové patrný jsou z daleka svou nejapností, na př.: Nebyla to holubička, byl to pták (Erb. str. 251), Nebyla to husa, bylo to housátko (Erb. str. 298), Nebol to jarábok, bola lastovenka (Sp. II. č. 445).

Ostatní, hojně interpolace jsou rázu obecnějšího; všechny však mají tu společnou vlastnost, že se jimi jednota obsahu a nálady porušuje, krásný obraz hyzdí, jadrná myšlenka rozvodňuje atd. Vytkneme tu aspoň několik písní krásných, které takovými interpolacemi jsou znešvařeny.

Vyprovázení (Erb. str. 146).

1. Jedna hodina
z půlnoci byla,
když mne má milá
vyprovodila:
„Přes ten zelenej háj
jdi už, můj milej, sám,
jdi s Pánem Bohem“. | 2. Není na nebi
tolik hvězdiček,
co mně má milá
dala hubiček,
není a nebude,
co svět světem bude,
tolik hvězdiček. |
|---|--|

[3 „Kdyby mě byla
moje matička,
dokud jsem byla
ještě maličká,
do kláštera dala,
nebyla bych znala
nyní Honzíčka.“]

V 1. a 2. sloze mluví milující a milovaný hoch, v 3. dívka, jež snad lituje, že tolik těch hubiček dala?

Holka poctivá (Erb. str. 171).

1 Utíkej, holka, utíkej,
zdaleka chlapcům vyhýbej! | 2. Která je holka poctivá,
zdaleka chlapcům vyhýbá. |
|---|--|

3. A když jim vyhnout nemůže,
začervená se jak růže. | 4. Vyzadí na ní rosička
jako makové zrníčka. |
|---|---|

[5. Vyzadí na ní jako hrách,
škoda tě, holka, nastokrát!]

Slohami 1.—4. jsou známky poctivé a stydlivé dívky s básnickou konkrétností znázorněny; ve sloze 5. je to už holka, která „se nevyhnula“.

Neupřímná kamarádka (Erb. str. 180).

1. Kamarádko věrná
jako ruka jedna:
já měla milého,
ty's mi ho odvedla.	3. Na trávu, travičku
do naší pšenicky;
lidi říkávali,
že jsme dvě sestřičky!
2. Ty's mi ho odvedla
a budeš se vdávat,
neměla jsem já tě
na tu trávu brávat!	[4. Ani tak sestřičky,
jako kamarádky:
šívaly jsme spolu
hochům pěkné šátky.]

5. Bývaly jsme spolu
jako ruka jedna;
já byla upřímná;
ty jsi mne podvedla!

Sloha 4. seslabuje výraz věrného přátelství a ruší myšlenkou mdlou a cizorodou stručnost a souvislost pěkné písně.

Holub posel (Suš. č. 200).

1. A dybych ja smutny vědzěl,
jak je v moji krajíně!
Esli se tež ma milenka,
esli o mně frasuje. ¹⁾	3. Holubeček s pismem stojí,
ona mu něotvira,
enom sobě bilu šatku
černe-oči ucira.
2. Mam ja doma dvuch holubku,
pošlu s pismem jedneho,
esli už tež ²⁾ ma milenka,
esli už ma ineho.	[4. Nelituj že, ma dzěvuch,
tej svojej urody, ³⁾
bo sem ja tež nelitoval
chodič přes ty zahrady.]

Dívka zapomenuvši na vzdáleného milence, oblíbila si jiného; nyní patrně lituje své nestálosti, poznávajíc jeho věrnost a upřímnou lásku. Interpolator 4. slohy neporozuměl, proč dívka pláče a přibánil nesmyslnou a nesouvislou slohu.

¹⁾ rmoutí. — ²⁾ snad. — ³⁾ krásy.

Nezrada (Suš. č. 307).

1. Kdybych já se nebál,
panenko, tvé zrady,
šel bych na jablíčka
do vaší zahrady.	[2. Ale já se bojím,
že bys mne zradila,
že by mně má služba
celá nestačila.]
3. „Neboj, se synečku,
já tebe nezradím,
červeným šátečkem
okýnko zahradím“.	

Obava peněžité pokuty za jablíčka utrhnutá v zahradě rodičů milované dívky je příliš praktická a prosaická.

Cesta za milou (Suš. č. 485).

[1. Šohajku, šohajku,
ty si dobrý dítě,
dybys nebyl dobré,
nehledal by tě.]	3. Tatičku, tatičku,
déte jim vobroko;
já musím za miló,
mám tuze daleko.
2 Šohajku, šohajku,
vaši tě hledají,
tvý vraný koníček
po tobě řehtají.	[4. Bratříčku, bratříčku,
dé mně tvó sestříčku,
já ti budu říkat:
rozmilé švagříčku.]

Ze slohy 2. a 3. vane prostomilá bezstarostnost zamilovaného humoristy, která se nesouvislými slohami 1. a 4. zbytečně ruší.

Prozrazená faleš (Suš. č. 493).

1. O hleďte, lidí, podívejte se,
jak můj kůň vraný hlavěnku nese.	[2. Ach nese, nese na levú stranu,
že má syneček falešnú pannu.]
3. Ach nese, nese na pravú stranu,
že mám galánku jak malovanú.	

Mladík pochvaluje si veřejně svou sličnou milou, na jejíž krásu i jeho věrný koníček je hrd. To pěkně vyjádřeno jest slohou 1. a 3. Sloha 2. obsahuje jako odporující tomu posměšek třetí osoby, usvědčující chlubitivého šohaje z nepravdy. — Pak ovšem třeba změnit také nadpis písně.

Páva a sokol (Suš. č. 638).

1. Bože můj nebeský!
Co sem udělala,
že sem pro jednoho
všecky zanechala. | 2. Zanechala sem já
sokola pro páva,
věil bych ho šla hledat,
nevím, kde sedává. |
|--|---|

[3. Sedává, sedává
v okénečku v síni,
odleť, sokolíčku,
než přiletí jiný.]	4. Poslala bych proňho
tu malou všelíčku,
ona se mně staví
na bílém kvítečku
5. Poslala bych proňho
vtáčka jeřabého,
on by se mně stavil
u křa zeleného.	

Dívka „si vybírala mezi malinama“, odmítla sokolíka, potom toho lituje: šla by ho sama hledat, neví kde je — tomu odpovídá sloha 3. — poslala by posla, nemá spolehlivého.

Bodromyslný (Suš. č. 646).

1. Děvečka chudobná,
šohajek nic nemá,
ja nech se seberú,
Pán Bůh jim požehná.	3. Děvečka vyšije,
šohajek vymlátí,
ach Bože rozbože,
ti budou bohatí.
2. Pán Bůh jim požehná
požehnáním svatým,
dá jim všecko dobré
tak jak tem bohatým.	4. Nekeří se sberú
velice bohatí,
za rok za dvě leta
všecko se potratí.

[5. A já sem syneček,
třeba já nic nemám,
ale sem syneček,
že si zas vydělám.]

Sloha 1.—4. je srdečná píseň, kterou zpívají svatebčané chudým snoubencům; ve sloze 5. pje „syneček“ chválu sobě, opakuje, co bylo již řečeno ve sl. 1. a 3. Nadpis té písně zněl by pak asi „Chudobní snoubenci“.

Křepelka (Suš. č. 753).

1. Křepelila malá křepelenka,
křepelila překrásná panenka.	4. Viju vínky, malý krahulíčku,
viju vínky, překrásný synečku.
2. Křepelil s nů malý krahulíček,
křepelil s nů překrásný Jeníček.	5. Dej mně jeden, malá křepelenko,
dej mně jeden, překrásná panenko
3. Co tu děláš, malá křepelenko,
co tu děláš, překrásná panenko?	6. Já ti nesmím svého vínka dáti,
láli by mně otec aji máti.

Milostná tato selanka žňová, líbezně plynoucí překrásným parallelismem, velmi pěkně se zakončuje slohou 6. Co dále v textě Sušilově následuje — 6 dalších sloh — je mdlé a bezcenné.

P á v í p é r a (Suš. č. 755).

1. V širem poli hruška stojí,
hruška stojí na podolí.	[5. Staň, děvečko, zber perečko,
musíš to mět na lužečko.
2. Pod tu hrušku dunaj bystry,
dunaj bystry, kamen ostry.	6. Na lužečko na to nove,
prostěradlo kartunove.]
3. Pod kameněm trava roste,
trava roste, zeleňa se.	7. Už sem perek nasbírala,
za klobuček nastrkala.
4. Po tej travě pavi choda,
pavi choda, perka traťa.	8. Za klobuček za vysoky,
že syneček černojojky.

Dívka sbírá páví peří za dvojím, různým účelem. Ve sloze 5. a 6., aby jí naděla peřiny, ve sl. 7. a 8., aby jí ozdobila klobouček svého milého. Vzácné peří páví jest oblíbenou ozdobou v životě i v písních; že by se jí peřiny nadívaly, o tom není nikde zmínky. Proto vynechati jest sl. 5. a 6. jakožto pozdější interpolaci. „Už“ ve sl. 7. zaměnití pak bude v „já“.

N e b a n o v a l a b y c h (Sp. I. č. 60).

1. Nebanovała bych,
keby nemusela,
kebych ta, šuhajko,
rada nevidela. | 2. Ani nebanujuem,
že tvoja nebudem,
ale len banujuem,
jako ta zabudnem. |
|--|---|

[3. Daromná, daromná
láska potajomná,
daromnejšej nenie
jako medzi nama]

Něžná delikatnost prvních dvou sloh ničí se až surově připlichtilou slohou třetí.

4. V Peckově sbírce „Valašských národních písní a říkadél“ píseň čís. 110 skládá se z 21 sloh, jež náležejí aspoň 12 různým písním. Sběratel k tomu podotýká: „Píseň tato jest bez konce jako pohádka o červené punčošce. Zpívá se ve větších společnostech, nejčastěji o svatbách. Jednotlivé slohy nezpívají se vždy v témž pořádku, nýbrž libovolně. Komu právě napadne nová sloha, ten začne, a všichni ostatní pějí s ním.“

Totě již patrný úpadek zpěvu národního. Rozmanité nápěvy různých písní vytrácejí se z paměti, a dle jednoho nápěvu zpívá se pak celá řada písní stejného rozměru veršového.

Takové spojování dvou i více různých písní jedním společným nápěvem nalézáme i v jiných sbírkách písní lidových. Textové kritice náleží, písně takové od sebe odlišovati.

Z l á n o v i n a (Suš. č. 348).

I.

1. Můj milý, můj milý,
ale nevím kerý;
ja kerý mně bude
od Boha súzený.

5. Šak by mně pomohli,
dyby jenom chtěli,
dyby mně šohajka
do domu dovedli.

III.

6. Nebudu veselá
tento celý týdeň,
dokud' mi nezkáže
můj milý dobrý deň.

II.

3. Bolí mě hlavěnka,
jak mě nemá bolet?
Dyž mně šohajček
došel vypovědět.

7. Dobrý deň, dobrý deň,
dycky mně dobrá šla,
v sobotu na večer
zlá novina přišla.

4. Bolí mě ta hlava,
bolí mě od rána,
bolí mě celú noc,
nemožú mně pomoct.

8. Zlá novina přišla
od mého milého,
abych se vdávala,
esli mám iného.

Tři písně samostatné, mezi nimiž není psychologické souvislosti. O sobě každá z nich je úplná a dobrá.

V e d e n í m y s l i (Suš. č. 349).

I.

1. Myselko, mysel má,
aj kady ty mně chodíš?
kady mně ju, švárný
šohajičku, vodiš?

3. Nedala mia máti
šohajkovi bráti,
že by mně musela
barvu kupovati.

2. Myselko, mysel má,
ideš na dvě strany,
jedna za šohajkem,
druhá nevím kady.

[4. A já mám barvičku
v zeleném hájíčku,
di mně jí natrhat,
švárný šohajičku.]

5. A já mám barvičku
jako kerá jiná,
já bych ani nešla
za jejího syna.

Sl. 3.—5. nová píseň samostatná; v ní pak zase sloha 4. interpolována.

B á z e ň (Suš. č. 458).

<p>I.</p> <p>1. Stojí bruška v poli,
vrch se jí zelená,
sedí pod nů šohaj,
milenukku objímá.</p> <p>2. Dyž se objímali,
obádvá usnuli,
dyž se probudili,
obádvá plakali.</p> <p>3. Dostano já doma
od svého tatička,
že sem nenapásl
vraného koníčka.</p> | <p>4. Dostano já také
od svoje maměnke,
že sem nenažala
zelené travěnke.</p> <p>II.</p> <p>5. Pověz ty mně, milá,
kde na trávu chodíš,
já ti také povím,
kde koníčka vodím.</p> <p>6. Já na trávu chodím
k zelenému háju;
já koníčka vodím
k samému Dunaju.</p> |
|---|---|

Dvě samostatné písně, jež toliko zevně spojuje „zelená travěnka“.

C h u d o b a (Suš. č. 538).

<p>I.</p> <p>1. Vletěla husička
do našeho dvora:
Pověz mi, děvečko,
esli by mně chtěla.</p> <p>2. Ja by tebe chtěla,
nědaju mi naši,
že se tva rodina
vysoko vynaši.</p> <p>3. Vysoko vynaši,
zhuru sobě vedě,
a ja sem děvečka
chudobna pro tebe.</p> | <p>II.</p> <p>4. Tatičku, tatičku,
mocli matě žita?
Ja se vam oženim
dněska lebo zitra.</p> <p>5. Ožeň se, synečku,
choť ja žita němam,
ale ti ja přece
svadběnkú udělám.</p> <p>[6. Z žitečka jareho,
z chlebička režneho,
aby si nešidil
děvčata švarneho.]</p> |
|--|---|

První píseň, původu asi českého, čte se u Erbena o slohu 4. velmi vhodně rozšířena. Druhá píseň líčí nám pěkně srdečný poměr mezi chudobným otcem a jeho dospělým synem. Sloha 6. je nemístný přídavek.

Takových písní bez vnitřní souvislosti v jednu spojených nalézá se v našich sbírkách hojně, na př. Suš. str. 387 (1. „Pověz mně, má milá panenko“, 2. „Zkázala mně jedna potřebná“), str. 543 (1. „Studená rosa padá“, 2. „Jede šohajek hájem“), str. 566 (1. „Ach pane, panáčku“, 2. „Šablíčka brušená“, 3. „Dobře mně říkali“) a j.

5. Texty našich písní poskytují též dosti příležitosti ke kritice konjekturalní, t. j. k opravám textu dle pouhého domyslu a dohadu. Kritika taková může býti ovšem přípustna jen tehdy, když chyba v textě je patrna a oprava její aspoň pravděpodobna, ne-li jista a přesvědčiva.

M a t k a t r a v i č k a (Suš. č. 157).

<p>1. Šla Dorna pro vodu,
pro vodu studenú.</p> <p>2. Přijeli k ní páni:
Pojeď Dorno s námi.</p> <p>3. Dorna nemeškala,
na kočár sedala.</p> <p>4. Kdo ste tu z Moravy,
zkažte mé mateři:</p> <p>5. že se svadba strojí
na Rakúském poli.</p> <p>6. Matka nemeškala,
dvě sklenice vzala.</p> <p>7. Dvě sklenice vzala,
do sklepa běžala.</p> <p>8. A do jedné medu
a do druhé jedu.</p> <p>9. A před syna s medem,
před nevěstu s jedem.</p> <p>17. Že's mne otráвила,
s milú rozlúčila!</p> | <p>10. Sám pán Bůh to změnil:
napil se syn jedu
a nevěsta medu. —</p> <p>11. Syn se jedu napil,
po světnici chodil,
poručenství robil:</p> <p>12. Tobě, bratře, tobě
štyry koně vrané,
pěkně osedlané.</p> <p>13. Tobě, sestro, tobě
štyry krávy dojné
a štyry jalové.</p> <p>14. Tobě, milá, tobě
ten dům malovaný
za tvé milování.</p> <p>15. Co mně, synu, co mně?
Co mně, staré mamě?</p> <p>16. Tobě, matko, tobě
ten kameň široký
a Dunaj hluboký.</p> |
|--|--|

Ballada tato vyniká neobyčejně rychlým postupem děje a úsečnou stručností. Ale dějový její obsah není jasný; text je patrně porušen.

Ze slov: „Kdo ste tu z Moravy, zkažte mé mateři, že se svadba strojí na Rakúském poli“ (sl. 4. a 5.) je patrné, že mateři tu jmenovanou míněna jest matka nevěstina. Situace byla by tato: Mladík z Rakous, zahorev láskou k dívce moravské, již spatřil u studánky vážiti vodu, odváží si ji jako svou nevěstu do Rakous. Odtud (z Rakous) dcera vzkazuje své matce, „že se svatba strojí na Rakúském poli“. O této matce nevěstiny není

dále žádné řeči; neboť slovy „matka nemeškala“ atd. (sl. 6.) míněna jest patrně matka ženichova (a před syna s medem, před nevěstu s jedem, sl. 9.). Matka ženichova nechce tedy tomuto sňatku a hodlá nevěstu otrávit, dopuštěním božím však otráví vlastního syna. Ale kterak tato matka ženichova zvěděla o nemilém jí sňatku svého syna, o tom v naší básni není ani zmínky.

Že dcera své matce podává zprávu o tak důležité události, je zcela na místě, ale ještě více bychom očekávali, aby syn své matce vzkázal, že jí přivádí nevěstu. Tohoto vzkazu tu není a přece matka jedná jako o všem vědoucí!

Ve variantu této písně (Bart. II. str. 14) čteme:

A jak domu přišli, mamičky a ptali:	Máte-ji nás rádi, večeru chystajte,
Mamičko, mamičko, máte-ji nás rádi?	večeru chystajte, bílé lože strojte.

Máti nemeškala,
večeru chystala,
večeru chystala,
bílé lože stlala.

Před šohajka medu,
před děvečku jedu atd.

Tedy táž máti dostává zprávu o zamýšleném sňatku svého syna a vykoná jednak, zač je požádána, jednak hodlá otrávit nemilou sobě nevěstu.

Dle toho bude nám eliminovati matku nevěstinu z písně a upravit text náš tak, aby syn vzkazoval své matce:

Kdo ste tu z té strany (t. j. z Rakous),
zkažte mé materi,
ať se svatba strojí
na Rakúském poli.

„Z Moravy“ m. „z té strany“ mohlo se snadno připlést, protože obojí naskytuje se v písních často spojeno, na př.:

Kdo je tady z Moravy
od mamulky z tej strany (Suš. str. 23.)

Je-li tu kdo z Moravy
od mej maměnky z tej strany (Suš. str. 172),

a následkem této změny, změnila se také spojka ať ve spojkou že.

V o d a p o d i v n á (Suš. str. 285).

1. Na tom našem dvoře
je studýnka, Bože!
kdo se z ní napije,
odejít nemože.	2. Napil se z ní, napil
jeden šohajček,
nemohel odejít
od našich děvčiček.
3. Od našich děvčiček,
ani od okénka,
až ho provodila
ta jeho panenka.	

Slova „ani od okénka“ a „ta jeho panenka“ ukazují zřetelně k tomu, že místo **děvčiček** čísti jest **dvířeček**.

K v ě t ř í č k u (Suš. str. 324).

1. Profukuj, větríčku,
dolů dolinečku,
přifukuj milého
s dobrou novinečku. | 2. Větríček nefúká,
novinky nenese;
aj pán Bůh ho tom ví,
je-li už na světě! |
|---|---|

Ho tom má snad býti tolik co „o tom“, ale hláska **o** nemá přídechu **h**, nýbrž **v** (vo tom), a v nářečí slovenském vůbec takových přídechů není. Čísti tu jest asi: pán Bůh **ho tam** ví. Obrat tento je v obecné řeči velmi častý: Kdož vás ví, kde ste to dali, pán Bůh ho tam ví, kde se poděl atd.

Ani čtení: „Přifukuj milého s dobrou novinečku“ nezdá se mi býti správným. Přifouká-li větríček milého, není už o něm potřebí novinečky. Lépe by snad bylo čísti: „Přifukuj o milém dobrou novinečku“.

N e p o v ě ě (Suš. str. 371).

A já k vám přijedu
na vraném koníčku,
a si ho uvážu
na vašu jedličku
o bílú stuzičku.

Skladba žádá: o vašu jedličku na bílú stuzičku.

S v a t e b n í (Suš. str. 463).

1. Medu, maměnko, medu,
už vám nevěstu vedú,
lesti nedáte medu,
nevěstu vám odvedú. | 2. Soli, maměnko, soli,
nevěsta venku stojí;
syra, maměnko, syra,
nevěsta bude zhníla. |
|--|---|

Nevěště „při vjezdu do domu bytedlného“ matka ženichova podává medu, soli a sýra, jistotně na dobrý účinek: Medu, aby nevěsta byla příjemná; soli, aby byla zdráva. Obého toho piseň nevykládá, jenom sýru připisuje účinek opačný. Místo **zhnilá** čísti jest **silná**, jako se čte hned níže: „Daj, maměnko, syra, nevěsta je silná“. „Zhnilá“ dostalo se do písňě špatným vtípem zpěvaček, kterým se nezřídka slova ve svůj opak mění, jako když se zpívá „falešné hubičky“ m. „upřímné“ a p.

Líná (Suš. str. 540).

— Přišel šohajíček na ráně,
zastal své panenku na slámě,
děvečka spala,
kravička řvala:
Staň, děvečko, vospalá!
„Boděž ti kravičko pořádem!
dyť sem ti dávala přede dnem!“ —

Slova „boděž ti kravičko pořádem!“ nedávají žádného smyslu, jen tolik je jasno, že jimi líná děvečka kravičku okřikuje, aby neřvala. Proto jest čísti: „**Bodeš ty**, kravičko, pořádem!“ t. řvátí.

Hospodyňka (Suš. str. 677).

Či je to ceruška? Chce se vdávat,
neumí tuténkám ohledávat.
Chytla tučku, nesla matce:
ohledaj, maměnko, malé vejce.

Slepícím se ohledává ne proto, mají-li veliké či malé, nýbrž, mají-li vejce vůbec. Proto místo „malé vejce“ čísti jest: **má-li** vejce?

Hodová (Suš. str. 720).

Malomérský stárku, drž se hory,
neboj ty se rany ani sily.

Jak a proč se má stárek hory držeti, neshadno vyrozuměti. Patrně tu zaměněno dialektické **hore**, **sile** ve spisovné, ale neshadné „hory, sily“. „Drž se hore“ = vzhůru, = drž se statečně, „pochlap se“.

Šohaj porubany (Bart. I. č. 137).

1. Na trávníčku na zeleném,
u studénky u kamennej
stojí tam kůň ryzovraný,
na něm šohaj porubany.	3. Boli-li ta hlava, ruka,
ta sa jak živ nezahojí.
Má matičko přemilená,
to mi vojna porobila.
2. Došla k němu jeho mati,
počala ho nařikati:
Můj synáčku přemilený,
pověz ty mně, co ta bolí.	[4. Ked damboři bubnovali,
kvery šable pozvihali:
hraj, muziko, hraj vesele,
nech sa vojsko seká směle.]

Sloha 4. jeví se na první pohled jako nemístná interpolace. V 3. sloze už porušený rým v 1. a 2. verši ukazují na porušenost textovou. Z úst matčiných tato slova divně se poslouchají; místo soustrasti a útěchy projevuje se jimi tvrdá lhostejnost. A pak tato diagnosa matčina není ani pravdiva. Koho ruka a hlava bolí, může se přece ještě pozdraviti. Dosadme místo 1. verše 3. slohy z domyslu tento: „Mia hlavička tuze bolí“, pak se oba verše rýmuji, a což hlavního, tím nabude celá báseň svého jedině správného smyslu. Celá pak 3. sloha je trpkou odpovědí synovou na laskavou a soucitnou otázku matčinu v 2. sloze.

Kdyby malíř maloval tuto scénu, myslím, že by těžce raněného vojína postavil vedle koníčka, ze studánky pijícího, podepřeného o jeho šij. A tak tuším i v našem textě lépe by se četlo v 1. sloze „**při** něm šohaj porubany“.

Po těchto opravách máme báseň ve všem dokonalou, jednu z nejlepších našich ballad: Šohaj vrací se po vojně těžce raněný domů. Nedaleko své rodné visky zastaví se u studánky, aby napojil unaveného koně, maje větší starost o svého věrného druha než o sebe sama. Tam zahlédnou ho starostlivé oči milující a milované matičky. Vidouc syna svého tak smutného a zamlklého, dobrá matička soustrastně se ho táže, co ho bolí, aby mu uchystala léky. Trpká odpověď synova ozařuje nám ostrým světlem neblahé účinky války, jichž jednotlivým, konkrétním příkladem je záhuba kvetoucího mladíka a milovaného syna.

Pravá příčina (Sp. I. č. 65).

Anička, dušička, kde si bola,
keď si si čizmičky zarosila?

Bola som v hájičku,
žala som trávičku,
duša moja.

A ja som po tri dni trávu kosil,
ešte som si čižmy nezarusil!

A ja som hrabala,
teba som čakala,
duša moja.

Šohaj zpozorovav, že má dívka čižmy mokré, táže se jí, kde si je zarosila? Dívka nechce s pravdou ven; žala prý v hájičku trávu za rosy. Šohaj usvědčuje dívku z nepravdy. Rosy prý toho rána nebylo, jak se sám přesvědčil, an kosil trávu nejen téhož dne, nýbrž i včera a předevčírem. I přiznává se nyní dívka, že hrabala a při tom že si zarosila čižmičky.

Ale tato druhá příčina ukáže se nám stejnou nepravdou, jak ona první, ne-li ještě větší. Hrabati totiž znamená shrabovati uschlé pokosy v kopky neb aspoň v kopníska; při té práci nemohla se tedy dívka zarositi. Než dejme tomu, že tam shrabovala toliko od ní nakosenou, syrovou trávu do bátoha. Jak se mohla zarositi, když rosy nebylo? A kdybychom třeba na této odpovědi jakožto pravdivé přestali, co na tom, zarosila-li si dívka čižmičky kosíc čili hrabajíc trávu? Píseň taková, neobsahující nežli všední povídání, nedotkne se žádné struny v srdci posluchačově, nezpůsobí v něm žádné nálady. Jedinký náraz k tomu jeví se ve slovech dívčiných „teba som čakala“, ale ten je příliš slabý, aby mohl vzbuditi náležitou ozvěnu v nitru našem.

Nuže hledejme jiné, nejen skutečné, nýbrž i poetické příčiny toho zarosení čižmiček dívčiných. Příčinou tou myslíme jsou slzy dívčiny. Položme místo „hrabala“ sloveso **plakala** a proměníme všední popěvek v pravou perlu prstonárodní lyriky.

Se šohajem setkává se dívka, jak on se domnívá, zarosena. „Kde pak se's to, Aničko, zarosila?“ táže se jí šohaj. Dívka se hned nepřiznává, předstírajíc ve své rozpačitosti příčinu zcela lichou, kterou šohaj usvědčí za nepravdu. Tu teprve dívka poví příčinu pravou. Chodívali spolu denně do téhož hájička na trávu. Z této známosti vzkličí v srdci dívčině sítě blaživé první lásky, kterouž se sama sobě tají a které šohaj snad ani nepozoruje. Jednoho však rána šohaj se do hájičku nedostavil, nepřišel ani

druhého ani třetího dne, jsa jinde zaměstnán. Tu dívka bolestnou touhou jsouc jata, ulevuje své milostné tísni proudem slz, až od nich čižmičky její jsou zaroseny. Srdečná láska dívčina, tak krásně zobrazená v naší písni, panenská její ostýchavost, vyznívajíc z její rozpačité výmluvy, dotknou se zajisté mile srdce posluchačova a rozezvučí v něm sympathickou strunu ozvěnou nejlíbeznější.

Jak se šohaj sám k dívce, takovou láskou jemu oddané, po tomto vyznání zachoval, snadno se domyslíme.

Podobně píše Zeyer („Radúz a Mahulena“):

Pod stromem seděla
a dlouho čekala.
On nepřicházel, nepřicházel,
plakala.

Vysoko lieta sláviček (Sp. I. č. 169).

Vysoko lieta sláviček,
chodže už domov Janiček!
Kosy zapadajú,
ej zore znamenajú,
domov ťa, Janiček,
ej, domov ťa volajú.

Sláviček vysoko nikde a nikdy nelétá, to odporuje obecné zkušenosti. Navrhoval bych „Vysoko stojí měsíček“. Máme tu pak velkolepý obraz noci. Měsíček v úplňku stojí vysoko, kosy (pás v souhvězdí Orionu) zapadají, brzy bude „zoriť“ (rozednívati se), je čas, Janičku, abys nechal noční toulky a šel domů.

Že se měsíček proměnil v slávička, toho příčinou, možná, jsou následující kosy, které snad některý zpěvák pokládal za ptáky (zapadati se též říká o ptácích, na př. o koroptvích).

Janičko, čo robíš (Sp. I. č. 319).

Janičko, čo robíš,
že ty k nám nechodíš?
Moja mamka povedala,
že ty mňa nelúbíš.
Kebych ťa nelúbil,
k vám by som nechodil,
moje štyry vrané kone
hladom bych nemoril atd.

Mezi 1. a 2. slohou je patrný rozpor. Janiček k frajerce dochází, kterak mu tedy vyčítati může, že k ní nechodí? Jistě

v 1. sloze čísti jest „že ty k nám **prichodiš**“. Matce nepodobá se to docházení Janovo, vyčítá dceři, co se ten Jano za ní vláčí, že na svatbu bez toho nemyslí, že jí opravdu nemiluje. Tuto výčitku matčinu milá Janová prostě opakuje. „Myslím to s tebou upřímně“, praví dále Jano, „ale táta mi zbraňuje, že jsem ještě mlád“.

Svatba vlkova (Erb. str. 389).

Vlk se ženit chtěje,
namluvenu maje
kozu pannu chotí,
jež byla sirotek,
neb jí umřel otec,
téz i milá máti.

Ve větě není určitého slovesa. Myslím, že místo „maje“ čísti jest **měl je**, kteréžto starší praeteritum často se vyskytá v národních písních českých, na př.: Na stokrát děkuju svý zlatý mamince, že je mne chovala v cícový peřince. (Erb. str. 496). Ten kord je z něho vytáhla. Přišel je k ní anděl Páně (Erb. str. 559).

List z kroniky jesuitských kolejí moravských.

Pamětihodnější příběhy r. 1677 v nich se sběhší.

Dle rukopisných letopisův („Litterae annuae“)¹⁾ podává Dr. A. Podlaha.

Kollej Hradištská čítala r. 1677 25 členův, z nichž jeden konal missie v horách od Valachů obývaných, dva spravovali statky kolejni: Zdouunky a Habrovany, dva vyžádala sobě Susana de Doczi pro město a panství své Vyzovice, ostatní působili v městě Hradišti a v jeho okolí. Obce Světlov a Tukov byly od haereze očištěny. Celkem rozhrěšeno 222 osob od haereze, mezi nimi byl také písař jakýsi, přívrženec husitství („scriba Hussi calice ac haeresi ebrinus“). Vyzpovídáno bylo 40.000 osob, z nichž 1040 vykonalo zpověď z celého života. Slavně oslaven byl za úcastenství 7000 osob svátek sv. panny a mučednice Viktorie, jejíž tělo v Hradišti se nalézalo. V různých

¹⁾ Chované v kníž. Lobkovické knihovně Pražské.